

*А. А. Машрапова,
студентка факультету
іноземних мов*

*Р. В. Лопатич,
кандидат педагогічних
наук, старший викладач
Криворізький державний
педагогічний університет*

РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНИХ ЗМІСТОВИХ ЛІНІЙ НА УРОКАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Машрапова А. А., Лопатич Р. В. Реалізація наскрізних змістових ліній на уроках німецької мови.

Стаття присвячена вивченню особливостей наскрізних змістових ліній та способів їх реалізації у процесі навчання німецької мови на засадах компетентнісного підходу.

Ключові слова: компетентнісний підхід, ключові компетентності, наскрізні змістові лінії, німецька мова.

Машрапова А. А., Лопатич Р. В. Реализация сквозных содержательных линий на уроках немецкого языка.

Статья посвящена изучению особенностей сквозных содержательных линий и способов их реализации в процессе обучения немецкому языку на основе компетентностного подхода.

Ключевые слова: компетентностный подход, ключевые компетентности, сквозные содержательные линии, немецкий язык.

Mashrapova A. A., Lopatysh R. W. Implementation of cross-cutting content lines in German lessons.

The article is devoted to the study of the peculiarities of cross-cutting content lines and ways of their implementation in the process of learning the German language on the basis of the competence-based approach.

Key words: competence-based approach, key competencies, cross-cutting content lines, German language.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день освіта є невід'ємною частиною суспільства, і вона має бути спрямована на майбутнє. Ми живемо у світі змін, високих технологій та глобалізації. Але, на жаль, освіта, яка складалася десятиріччями, не встигає за швидкоплинністю змін реального життя. Тому освіта потребує глобальних змін.

Реформування освіти передбачає модернізацію її змісту, що має ґрунтуватися на компетентнісному та особистісно-орієнтованому підходах до навчання, а найголовнішим є те, що воно має орієнтуватись на здобуття учнями знань, умінь та навичок, що необхідні сучасній людині для самореалізації в особистому житті, громадській активності та професійній діяльності. Саме на цих засадах ґрунтується Новий Державний Стандарт, що був затверджений урядом у 2018 році [6], основною відмінністю якого є орієнтованість на здобуття учнями компетентностей, а не лише знань. Задля формування цих ключових компетентностей треба опиратися на наскрізний підхід у навчанні.

Багато змін було внесено до навчальних програм з іноземних мов. А саме для реалізації компетентнісного підходу в них було виокремлено чотири наскрізні змістові лінії, а саме «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я та безпека», та «Підприємливість та фінансова грамотність». Вони спрямовані на формування в учнів здатності застосовувати знання та вміння у реальних життєвих ситуаціях, а не тільки на уроках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема наскрізних змістових ліній є досить новою у методиці викладання німецької мови. Але теорія компетентнісного підходу в освіті вже розроблялася і була представлена в працях таких зарубіжних учених, як Р. Бадер, Д. Мертенс, Б. Оскарсон, А. Шелтен. Серед вітчизняних дослідників розробкою компетентнісного підходу займалися І. Бех, Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмаков, О. Локшина, О. Овчарук, О. Савченко, С. Трубачева. Вони вивчали сутність компетентнісного підходу, мету його впровадження в освіту та шляхи його реалізації, одним з яких є саме впровадження наскрізних змістових ліній в навчальний процес. За останні роки дослідженням наскрізних змістових ліній на уроках іноземних мов займалися І. Глібо, Л. Забелло, В. Ледньов, П. Лернер, Т. Полонська, О. Савченко та Р. Шиян.

Метою статті є вивчення особливостей наскрізних змістових ліній та способів їх реалізації у процесі навчання німецької мови на засадах компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Концепція Нової української школи передбачає реалізацію компетентнісного підходу, сутність якого полягає в тому, що учень зможе застосовувати знання на практиці в різних сферах життя. Результатом запровадження такого підходу є розвиток особистості учня, формування сталої мотивації до навчання і здатності вчитися, використовувати різні джерела для пошуку інформації, вміння застосовувати нові знання та прагнути

творчо підходити до вирішення проблем [2]. Крім того, як зазначають науковці і методисти, компетентнісний підхід передбачає перехід від накопичення знань, умінь і навичок до формування й розвитку в учнів здатності практично діяти і спрямовує навчально-виховний процес на формування в учнів низки ключових компетентностей [1, 2].

У документі «Нова українська школа: основи стандарту освіти» поняття «компетентнісний підхід» визначено як місток, який поєднує школу з реальним світом і тими потребами, які ставить перед людиною життя [6, с. 10]. Під час навчання іноземних мов компетентнісний підхід впроваджується в процесі комунікативної діяльності, тобто тоді, коли учні не тільки отримують певні знання, але й виконують певну систему навчальних дій, які забезпечують оволодіння цими знаннями у практичній діяльності.

В. Химинець визначає компетентнісний підхід як спрямованість навчального процесу на формування і розвиток ключових і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу є сформована загальна компетентність людини, що є сукупністю ключових компетентностей [10, с. 260]. Компетентнісний підхід акцентує свою увагу на результатах освіти, причому як результат освіти розглядається не сума засвоєної інформації, а здатність людини діяти у різних проблемних ситуаціях. Науковець наголошує на тому, що традиційна система освіти акцентувала основні зусилля на набутті знань, умінь і навичок, що догматично абсолютизувало знання і сформувало знаннєвий підхід до навчання. Тобто основна увага фокусувалася на самих знаннях, а те, для чого вони потрібні, залишалось поза нею.

Як зазначають науковці, реалізація компетентнісного підходу сприяє розвитку здібностей діяти в проблемних та нестандартних ситуаціях та виробляти свій індивідуальний стиль діяльності [6, с. 11]. Тому поняття «компетентність» трактують як поєднання знань, умінь, навичок, поглядів особистих якостей, цінностей, що визначає здатність особи успішно проводити діяльність у нових нестандартних та непередбачуваних умовах [6, с. 10].

Отже, компетентність стає новим мірилом людської освіченості, коли перше місце надається не процесу навчання та обсягу вивченого матеріалу, а саме кінцевому результату, втіленому в здатності діяти у різних умовах та обставинах.

Як вже було зазначено, результатом навчального процесу за компетентнісного підходу є сформована сукупність ключових компетентностей. У науковій літературі термін «ключові компетентності» трактують по-різному.

У документі «Нова українська школа: основи стандарту освіти» термін «ключові компетентності» розглядають, як ті компетентності, які потребує кожна людина для особистої реалізації, розвитку, соціального залучення та працевлаштування, які здатні забезпечити життєвий успіх молоді у суспільстві [6, с. 12]. Також ключові компетентності трактують, як: «ті, необхідні всім людям компетентності для підвищення особистого потенціалу, розвитку, розширення можливостей соціальної інтеграції та активного громадянства» [10, с. 266].

Сьогодні модернізована освіта виділяє наступні ключові компетентності у галузі «Іноземні мови»: уміння вчитися, обізнаність та самовираження у культурі, інформаційно-цифрова компетентність, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здорове життя, соціальна та громадянська компетентності [3, с. 6]. Одним із шляхів формування цих ключових компетентностей є реалізація наскрізних змістових ліній.

Щоб розібратися в сутності та призначенні наскрізних змістових ліній слід звернутися до документу «Нова українська школа: основи стандарту освіти», адже жоден педагогічний чи методичний словник не містить дефініції понять «наскрізна змістова лінія» чи «інтегрована змістова лінія», так як це є новим явищем у методиці викладання.

Відповідно до цього документу, наскрізні змістові лінії є засобом інтеграції ключових і предметних компетентностей, навчальних предметів і предметних циклів; їх необхідно враховувати при формуванні шкільного середовища [6, с. 16]. Мета наскрізних змістових ліній полягає в тому, щоб сконцентрувати увагу й зусилля вчителів-предметників, класних керівників на досягненні життєво важливої для учня й суспільства мети, у виразити ключові компетентності. Інтегровані змістові лінії реалізуються під час вивчення певних розділів і тем через добір відповідної інформації, дидактичних матеріалів, використання різних методів навчання та виконання різноманітних проектів та досліджень.

Наскрізні змістові лінії є соціально значимими надпредметними темами, які сприяють формуванню в учнів уявлень про суспільство та розвивають здатність застосовувати вже отримані знання у нестандартних ситуаціях [4].

У навчальних програмах з іноземних мов було виокремлено чотири наскрізні змістові лінії (далі НЗЛ), а саме «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я та безпека», та «Підприємливість та фінансова грамотність» [3, с. 7]. Слід також зазначити, що наскрізні змістові лінії є спільними для всіх навчальних предметів.

Розглянемо спрямованість та завдання наскрізних змістових ліній під час навчання німецької мови та їх дотичність до тематики спілкування.

НЗЛ «Екологічна безпека та сталий розвиток» спрямована на формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної грамотності, готовності брати участь у розв'язанні питань збереження довкілля і розвитку суспільства. Вона орієнтує учня на сприймання природи як цілісної системи, розуміння та осмислення взаємозв'язку людини й навколишнього середовища та залежність людини від природних ресурсів. Ця змістова лінія націлює на розвиток таких умінь як: усвідомлювати екологічні проблеми; дискутувати довкола питань екології; обговорювати питання, пов'язані із збереженням навколишнього середовища; обговорювати ефективне та раціональне використання природних ресурсів; проектувати власні дії на збереження довкілля та ресурсів; розробляти плани дій щодо проведення екологічних заходів; пояснювати взаємозв'язок людини і навколишнього середовища; обговорювати природні і погодні явища; пояснювати необхідність бережливого ставлення до природи, необхідність прибирання після відпочинку на природі [5].

Метою НЗЛ «Громадянська відповідальність» є формування свідомого та відповідального громадянина суспільства й патріота своєї країни, який здатен до міжкультурного спілкування та взаємодії та закладає основи відповідального ставлення до громади і суспільства. Серед умінь, що формуються під час реалізації цієї змістової лінії слід виокремити такі як: формулювати особисті ціннісні пріоритети; визначати достовірність інформації; висловлювати власне ставлення до розмаїття молодіжних субкультур і течій; демонструвати себе як учасника малої громади — свого класу, своєї школи; усвідомлювати себе як учасника спільноти своїх друзів, активного члена гуртка, спортивної секції, команди; ефективно взаємодіяти разом у групі, команді; наводити приклади взаємодопомоги; проектувати власну професійну діяльність відповідно до своїх схильностей і потреб суспільства [8].

Вивчення НЗЛ «Підприємливість і фінансова грамотність» спрямоване на розвиток кращого розуміння учнями практичних аспектів фінансових питань (наприклад, здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування) і на розвиток їхніх лідерських ініціатив. Наскрізна змістова лінія «Підприємливість та фінансова грамотність» націлює на уміння демонструвати розуміння цінності праці та працьовитості для досягнення добробуту; розподіляти кошти на продукти харчування та складати перелік покупок; планувати

власне життя; проявляти обізнаність і своє ставлення до фінансових можливостей сучасних професій; повідомляти про перспективи свого професійного вибору [5].

НЗЛ «Здоров'я і безпека» спрямована на формування в учнів здоров'язбережувальної ключової компетентності, а саме на розвиток учня як духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінного громадянина суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя. Учні вчать оцінювати вплив навколишнього середовища на здоров'я людей; впорядковувати власний робочий день, тиждень із дотриманням здорового способу життя; обговорювати вибір продуктів, корисних для здоров'я; наводити приклади купівлі продуктів для здорового харчування; пояснювати вибір одягу залежно від погоди; розрізняти безпечні та небезпечні ситуації під час активного відпочинку; пояснювати життєво важливу потребу дотримуватись правил безпеки в різних місцях; критично оцінювати вплив молодіжних рухів на життя однолітків; пояснювати правила безпечної поведінки онлайн [5].

Отже, кожна з наскрізних змістових ліній має свою мету та завдання. Згідно з цим вони потребують різні способи та форми реалізації.

Реалізацію НЗЛ «Екологічна безпека та сталий розвиток» можна виконувати у процесі вивчення тем «Природа та навколишнє середовище», «Людина», «Відпочинок і дозвілля», «Подорож», «Транспорт». Під час уроків в учнів формується поняття того, що людина є частиною природи, і що її існування безпосередньо залежить від природного середовища. Задля цього слід проводити різноманітні проекти, інтегровані уроки, нестандартні уроки, наприклад, урок-екскурсія. Так, на уроках з теми «Я, моя родина, мої друзі» учні можуть наводити приклади внеску своєї родини у сталий розвиток суспільства, а на уроках з теми «Відпочинок і дозвілля» можуть пояснювати необхідність прибирання за собою під час відпочинку та навести приклади з власного життя. Під час вивчення тем «Подорож» та «Транспорт» учням можна запропонувати обговорювати переваги екологічних видів транспорту, що сприятиме розумінню того, що навколишнє середовище треба оберігати. Крім того, презентації проектів щодо збереження довкілля, видів еко-туризму, збереження ресурсів мотивують та активізують дітей до пізнання чогось нового.

Реалізацію НЗЛ «Громадянська відповідальність» можна організувати під час вивчення таких тем, як «Людина», «Я, моя родина і друзі», «Школа та шкільне життя», «Відпочинок і дозвілля», «Природа та навколишнє середовище». Учні повинні дізнаватися про власні права й обов'язки, про свою роль і місце в сучасному мультилінгвальному та

полікультурному середовищі. Важливо вчити їх бути відповідальними, знаходити потрібні способи діяльності та моделі поведінки для досягнення своєї мети, але при цьому не порушуючи права інших. Крім того, учні повинні навчитись давати обґрунтовану оцінку особливостям життєдіяльності в демократичному суспільстві, презентувати свою роль у його розвитку, висловлювати свою громадянську позицію та свої власні погляди щодо різних соціальних проблем як у власній країні, так і у світовому просторі. Ця лінія засвоюється через колективну діяльність (дослідницька робота, робота у групі, проекти тощо), що поєднує іноземну мову з іншими навчальними предметами і розвиває в учнів готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності і думок, розвиває в учнів ініціативність, творчі здібності, впевненість та лідерство.

Щодо реалізації НЗЛ «Підприємливість та фінансова грамотність», то навчання школярів раціонально використовувати кошти, заощаджувати, планувати витрати, виявляти ініціативу та відповідальність, проявляти обізнаність і своє ставлення до фінансових можливостей сучасних професій здійснюється під час оволодіння темами «Я, моя родина і друзі», «Свята і традиції», «Подорож», «Харчування», «Одяг», «Здоров'я». На уроках з теми «Я, моя родина і друзі» учні можуть обговорювати цінність праці, як правильно та ефективно використовувати кошти, раціонально використовувати час та ресурси для досягнення особистих цілей; аналізувати бюджет родини та складати особисті фінансові плани. А під час вивчення теми «Покупки» учні мають змогу робити обґрунтований вибір якісних товарів та послуг та генерувати нові ідеї й ініціативи щодо підвищення добробуту і розвитку суспільства і держави. На таких уроках варто ознайомлювати учнів з лексикою, що стосується покупки та споживання товарів, міжнародних стандартів розмірів, видів продажу, оплати товарів та інші терміни, що можуть знадобитися людині у сучасному світі.

Для реалізації змістової лінії «Здоров'я та безпека» можна використовувати теми «Харчування», «Людина», «Помешкання», «Я, моя родина і друзі», «Відпочинок і дозвілля», «Подорож». Під час цих вивчення цих тем учні глибше знайомляться з базовими правилами безпечної поведінки та чинниками, що впливають на здоров'я людини; навчаються розрізняти здорову та шкідливу їжу; активно долучаються до облаштування безпечного для життя й навчання середовища. Дуже важливо сформувати у дітей негативне ставлення до наркотиків та алкоголю, насильства, шкідливих звичок, та навчити дітей розрізняти безпечну та небезпечну поведінку та її наслідки не тільки в житті, а

й в мережі Інтернет, дотримуватись правил дорожнього руху, правил поведінки на воді та в інших місцях. На уроках з теми «Я, моя родина і друзі» учень має змогу продемонструвати розуміння впливу звичок на стан здоров'я, оцінити ризики ВІЛ-інфікування у різних ситуаціях та виявити негативне ставлення до вживання психоактивних речовин. А під час теми «Спорт» учні обговорюють дотримання особистої гігієни під час занять спортом і, зрештою, виявляють позитивні сторони занять спортом. Крім цього, сама структура кожного уроку з реалізації цієї лінії повинна містити: активні методи роботи (інсценування, рольові ігри), фізкультхвилинки, хвилини релаксації, зміна діяльності.

Задля успішної реалізації цієї НЗЛ доцільно проводити ігри для учнів молодшого шкільного віку. Вони сприяють підвищенню мотивації навчання, кращому усвідомленню та засвоєнню учнями навчального матеріалу, всебічному розвитку дитини як творчої особистості. У початковій школі гра відкриває нові джерела розвитку пізнавальних і моральних сил учнів. Крім того, гра розвиває психічні функції дитини, насамперед уяву, пам'ять, мислення, увагу, навички спілкування в іграх із правилами [7]. Ігрова діяльність мотивує учнів до спілкування іноземною мовою і дозволяє, практикуючи елементарне іншомовне спілкування, здобувати більше впевненості в своїх силах і вмінні взаємодіяти за допомогою іноземної мови.

Проведення фізкультхвилинки на уроках можна впроваджувати для роботи з учнями як молодшого, так середнього шкільного віку. Вони знімають тому на уроках, напруження на фізичному, інтелектуальному та емоційному рівнях, підвищують енергетичний рівень учасників уроку, розвивають грацію та рівновагу. Крім того, впровадження фізкультхвилинки дає учням змогу зрозуміти, наскільки важливо змінювати сферу діяльності для того, що позбутися втоми та відновити свою працездатність [9].

Ще одним способом реалізації цієї змістової лінії є проведення позакласної роботи, а саме участь у «Тижні здорових звичок». Учні можуть малювати плакати, малюнки, висвітлюючи в них здорові звички, яких вони дотримуються у своєму житті. Крім того, така робота закликає учнів змінити свій спосіб життя, позбутися своїх шкідливих звичок. Як підсумок цього тижня учні старших класів можуть підготувати концерт чи спектакль для молодших школярів. Таким чином, в процесі виконання таких видів роботи в учнів буде формуватися не тільки здоров'язбережувальна ключова компетенція, а й ініціативність, творчість та фантазія [4].

Висвітлюючи способи реалізації змістової лінії «Здоров'я та безпека», слід також підкреслити важливість проведення проектно-

дослідницької роботи [4]. Ця робота може проводитись серед учнів середнього та старшого шкільного віку, адже учні цих класів мають достатній рівень знань з предмету та гарний рівень володіння лексикою. Проектно-дослідницька робота може бути спрямована на висвітлення наслідків застосування сучасних технологій або може спрямовуватись на пояснення правил поведінки в соціальних мережах. Загалом, тематика таких проектів є різноманітною. Завдяки цій роботі учні дізнаються більше про ризики спілкування в Інтернеті, про наслідки незнань та недотримання правил безпеки вдома, на вулиці. Таким чином, учні вчатьсь обережно користуватися соціальними мережами та Інтернетом, навчаються розрізняти безпечну та небезпечну поведінку та запобігати ризиковим ситуаціям.

Отже, упровадження цих наскрізних змістових ліній має сприяти значній перебудові змісту навчання в такий спосіб, щоб отримані учнями знання, уміння й навички дозволили б їм успішно адаптуватися в новому соціальному й інформаційному середовищі та активно впливати на нього в інтересах збереження й подальшого розвитку суспільства та довкілля.

Висновки і перспективи подальших пошуків. На сьогоднішній день ефективність освіти пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу, який спрямовує навчальний процес на формування ключових компетентностей. Державний стандарт освіти України 2018 року містить новітнє розуміння компетентнісного підходу загалом і ключових компетентностей. Відповідно до цього документу вітчизняна школа потребує зміщення акцентів зі знанневого на компетентнісний підхід до освіти, який передбачає передусім вироблення і розвиток в учнів вмій діяти, застосовувати набутий ними досвід у різних життєвих і проблемних ситуаціях. Отже, компетентнісний підхід — це спрямованість навчального процесу на формування і розвиток ключових і предметних компетентностей особистості, які потребує кожна людина для особистої реалізації та розвитку, і які здатні забезпечити життєвий успіх молоді у суспільстві.

Одним із засобів реалізації компетентнісного підходу є запровадження наскрізних змістових ліній. Наскрізні змістові лінії є значимими надпредметними темами, які сприяють формуванню в учнів уявлень про суспільство та розвивають здатність застосовувати вже отримані знання у нестандартних ситуаціях.

У навчальних програмах з німецької мови, як і з інших навчальних предметів було виокремлено чотири наскрізні змістові лінії, а саме «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідаль-

ність», «Здоров'я та безпека», та «Підприємливість та фінансова грамотність». Кожна з цих наскрізних змістових ліній має свою мету, завдання та способи реалізації. Ефективність обов'язкових результатів навчання, окреслених у межах кожної наскрізної змістової лінії, залежить не лише від її змісту, а також від використання на уроках німецької мови форм і методів навчання (проектні роботи, ігри, інсценізації, моделювання, фізкультхвилинки, дискусії, ситуаційні завдання). Наскрізні змістові лінії сприяють формуванню ціннісних і світоглядних орієнтацій учнів, що визначають їх поведінку в різних життєвих ситуаціях.

Список використаної літератури

1. Бібік Н. М. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja. Київ: ТОВ «Видавничий дім “Плеяди”», 2017. 206 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (бібліотека з освітньої політики): колективна монографія. Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина; за заг. ред. О. В. Овчарук. К.: К.І.С., 2004. 112 с.
3. Навчальні програми з іноземних мов / за нак. Міністерства освіти і науки України, 2017. 113 с.
4. Наскрізні змістові лінії на уроках іноземної мови. URL: <http://www.journal.osnova.com.ua>
5. Наскрізні змістові лінії. Іноземна мова. URL: <http://www.imzo.gov.ua>
6. Нова українська школа: основи Стандарту освіти / за заг. ред. М. Я. Товкало. Л.: Версум, 2016. 64 с.
7. Полонська Т. К. Сутність ігрових технологій у навчанні іноземних мов учнів початкової школи на компетентнісних засадах // Проблеми сучасного підручника: зб.наук.праць. Київ: Грамота. 2018. Вип. 20. С. 317–326.
8. Професійна освіта: словник / уклад. С. У. Гончаренко; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ: Вища школа, 2000. 380 с.
9. Ревенюк Л. В. Методичні матеріали «Фізкультхвилинки на уроках німецької мови». URL: <http://vseosvita.ua/library/metodicni-materiali-fizkulthvilinki-na-urokah-nimeckoi-movi-202289.html>
10. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 360 с.